УДК 378.147: 811.111

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЦІЛЕЙ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД АНГЛОМОВНИМ ТЕКСТОМ ЗА ФАХОМ

КАЧМАРЧИК С. Г., старший викладач кафедри англійської філології Національного університету біоресурсів і природокористування України,

ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ Л. О., старший викладач кафедри англійської філології Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

У статті розглядаються основні типи комунікативних вправ в загальній системі вправ для розвитку усного мовлення. Основний акцент поставлено на вправи при роботі з англомовним текстом за фахом. Викладені матеріали дають можливість ознайомитись з різними типами вправ, які сприяють реалізації комунікативних цілей під час роботи над текстом з фаху. Стаття є допоміжним засобом до основних методик викладання.

Ключові слова: *продуктивне навчання, комунікативна компетенція, інтерактивні вправи, групова робота, англомовний текст, професійна лексика, ранжування текстів*

У наш час, коли світом править технічний прогрес та пов'язані з ним міжнародні відносини, вивчення іноземних мов стало невід'ємною частиною нашої освіти і нашого життя в цілому. Саме тому, вивчення англійської мови у немовних ВНЗ України знаходиться на етапі безперервного розвитку, що безумовно має вплив на зростання попиту на якісні навчальні матеріали та програми. У той же час в Україні не існує єдиної узгодженої типової програми вивчення англійської мови для студентів, скажімо, економічних спеціальностей.

Перше місце в рейтингу популярності методик вивчення англійської мови активно утримує комунікативний підхід, який спрямований на практику спілкування. Він з'явився в 60 – 70-х роках в Британії, коли англійська мова поступово почала набувати статус мови міжнародного спілкування. Тоді й з'ясувалося, що випробувані і надійні, традиційні методики того часу перестали задовольняти потребам більшості іноземців, які вивчають англійську мову.

Основною причиною цьому був новий контингент учнів – прагматики, що розглядають англійську мову, в першу чергу, як засіб комунікацій.

Вони потребували не глибинного та системного вивчення мови, яке пропонували традиційні академічні програми, а можливості негайно застосовувати отримані знання на практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні декілька років дослідженню англійської мови за професійним спрямуванням, а саме: розробці новітніх методик викладання, програм для студентів немовних спеціальностей присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних авторів: В. М. Александрова, Г. І. Бородіної, І. Б. Каменської, С. П. Кожушко,

© С. Г. Качмарчик, Л. О. Шанаєва-Цимбал, 2015

З. М. Корнєвої, М. М. Метьолкіної, О. Б. Тарнопольського, N. Brieger, J. Comfort, A. Dudley-Evans, M. Ellis, C. Johnson та інші. Проведений аналіз показав недостатню представленість дидактичного матеріалу, націленого на формування та розвиток навичок англійського мовлення студентів немовних спеціальностей, які необхідні для здійснення ефективної комунікації в професійному середовищі.

Мета дослідження – розглянути основні типи вправ для реалізації комунікативних цілей у процесі роботи над англомовним текстом професійного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Уміння спілкуватися іноземною мови передбачає перш за все оволодіння на певному рівні деяким іноземним лексиконом, набором структурно-граматичних конструкцій, комплексом навиків вимови і т.п. [2, с.47]. Отже, навчити елементам чужої мови (мовленнєвим навикам) є первісним, об'єктивно неминучим завданням, яке слід вирішувати викладачеві.

Всі вправи для усного мовлення можуть класифікуватися (відбиратись та розроблятись) по двох направленнях в залежності:

1) від виду мовленнєвої діяльності (говоріння – прослуховування), для розвитку якої вони призначені;

2) від етапу становлення складного мовленнєвого вміння говорити чи слухати.

Призначення вправ першого типу (тренувальних) – цілеспрямована активізація мовного матеріалу, результатом якого повинен бути навик оперування певним фонетичними, лексичними та граматичними елементами.

Сутність вправ другого типу (комунікативних) – нерегульована, конкретно-нецілеспрямована активізація мовного матеріалу в умовах мовленнєвої практики при вирішенні комунікативних завдань. Результатом цього роду активізації повинна стати так звана усномовна компетенція, готовність залучення в реальну усну комунікацію.

В теперішній час існує думка, що добитися непідготовленого мовлення неможливо на базі одних лише тренувальних вправ [3,с.15]. Часто доводиться спостерігати, як студенти, які навчились вільно оперувати тим чи іншим матеріалом в процесі тренувальних вправ виявляються зовсім безпорадними, коли їм доводиться використовувати той самий матеріал в умовах інтенсивного спілкування.

Основною метою в курсі навчання іноземній мові фахівців різного профілю є забезпечення професійної мовленнєвої діяльності спеціалістів за кордоном, розвиток вмінь та навичок пошукового читання загальнотехнічної та загальнонаукової літератури [4, с.22].

На початковому етапі навчання особлива увага приділяється формуванню вмінь та навичок в різних видах мовленнєвої діяльності (читанні, письмі, говорінні, аудіюванні) головним чином на нейтральній лексиці побутового та спеціального стилю. На цьому етапі спілкування відбувається в основному в неофіційних ситуаціях. З опорою на суміжні спеціальності, загальнотехнічні та загальнонаукові мікро тексти вже на цьому етапі можливе спілкування напівофіційного характеру (про навчання, роботу, опис навчальних закладів, підприємств, лабораторій, їх обладнання та інше).

При визначенні тематики вказаних мікро текстів необхідно враховувати рівень знань та спеціалізацію студентів. Потрібно ознайомитись з особливостями спеціальності студентів, відібрати прогнозовані ситуації професійного спілкування за кордоном і виділити ті розділи, які даватимуть можливість скласти необхідний граматичний та лексичний мінімуми для переходу до другого етапу навчання – безпосередньому розвитку комунікативних вмінь та навичок зі спеціальності.

Треба уважно відбирати текст, так як він є основною функцією вербальної комунікації, яка адекватно передає спільність зовнішнього та внутрішнього світу людини специфічними мовними засобами.

Текст є основним навчальним матеріалом під час засвоєння професійної лексики. Важливо відмітити у ньому його оперативні одиниці, висловлювання, які являють собою первинну повноцінну комунікативну одиницю. Таке висловлювання повинно об'єднувати в собі граматичну, смислову та прагматичну ознаку.

Тільки по цілому тексту можна робити висновок про достатність (недостатність) подання лексики, повноту (неповноту) подання граматичної системи мови, про стилістику тексту, під якою ми розуміємо перш за все його адекватність ситуації спілкування.

Таким чином, англомовні тексти за фахом розглядаються перш за все як основне джерело вирішування комунікативного завдання під час навчання фахівців професійному мовленню на іноземній мові.

При комунікативній орієнтації навчального процесу, особливо якщо учні мають різні спеціальності треба мати на увазі, що стосовно питання моделювання для навчання читанню літератури з фаху існує думка про необхідність ранжування текстів [1,с.195]. Спочатку доцільно відбирати та використовувати загальнотехнічні та загальнонаукові тексти, а вже потім тексти з вузького фаху студентів.

Системний підхід, який застосовується в аналізі предметного змісту сучасної науки, дозволяє перебороти специфіку окремих областей та направлень, зробити узагальнення на рівні наукової діяльності взагалі та в методичному плані, передбачити конкретизацію загальних понять кожним фахівцем у процесі оволодіння іноземною мовою згідно з термінологією та специфікою своєї області.

Для розвитку комунікативних навичок при роботі над лексикою тексту необхідно приділяти увагу сполученням слів, контрастності комбінацій, що породжують розумові мікрозавдання. Це передбачає вивчення слів у контексті, тобто основну увагу треба приділяти семантиці та функціонуванню форм та конструкцій у їх тісному зв'язку з комунікативною спрямованістю висловлювання.

Повнота прочитаного та розуміння змісту тексту залежать від якісних та кількісних характеристик інформації, яка міститься у тексті. Тому під час підбору навчальних завдань враховується системний підхід для реалізації принципу комунікативності в навчанні іноземної мови, тобто орієнтування навчальних завдань на ієрархію цілей та завдань і на запланований результат.

На основі прочитаних мікро текстів розвиваються мовленнєві вміння та навички в монологічній та діалогічній формах. Завдяки загальнонауковому

(загальнотехнічному) змісту текстів легко зав'язується розмова між фахівцями суміжних спеціальностей [1, с.194].

Вже на початковому етапі навчання надається можливість накопичення мовного матеріалу для професійного спілкування англійською мовою, набуття вмінь та навичок читання текстів відповідного рівня складності з повним тематичним та стилістичним обмеженням. Це і буде трампліном для переходу до другого зумовленого етапу навчання – розвитку вмінь та навичок вживання відібраного та вивченого мовного матеріалу для реалізації мети усного спілкування в монологічній та діалогічній формах.

Основне завдання другого етапу навчання – досконалість та набуття мовленнєвих вмінь та навичок офіційного професійного усного спілкування. В основі навчання лежать більш важкі тексти з фаху, в яких завдяки професійній функції студентів значно полегшується робота над текстом, пов'язана з його смисловим боком. Основна увага на цьому етапі приділяється накопиченню термінологічного словника, що відбувається під час роботи над текстом і розвитку вмінь та навичок як в діалогічному мовленні (у формі дискусій, бесід на професійну тематику), так і в монологічній формі (наукова доповідь, лекція, повідомлення). Проведення дискусій за професійними темами сприяє комунікативній орієнтації занять.

Важливе місце на цьому етапі навчання займає робота над елементами міжфразового зв'язку (вирази, висловлювання, пов'язуючи різні фрагменти повідомлення і завершуючи його).

Під час розвитку навичок усного мовлення на поглибленому етапі навчання слід ураховувати складності, які виникають у студентів завдяки своєму комунікативному досвіду на рідній мові, студенти відчувають велику невпевненість у собі під час використання іншомовних засобів для спілкування [3, с. 84]. Через це доцільно складати тези за обраною темою спілкування з підбором до кожної тези необхідних фраз (готових висловлювань). Така робота над текстом передбачає певну розумову активність при відборі необхідного мовного матеріалу для висловлювання своїх думок та організації спілкування на більш поглибленому етапі навчання.

За допомогою репродуктивних вправ таких як: переказ, письмовий переказ та переказ-переклад можна перевірити розуміння змісту прочитаного тексту. Переказ – це найтиповіший різновид репродуктивних вправ. Але в роботі над переказом викладач зустрічає немало ускладнень. Наприклад, замість переказу тексту студенти часто завчають його напям'ять, іноді навіть не розуміючи його змісту. І не зважаючи на це, переказ, який є свідомою мовленнєвою діяльністю служить безпосередньою підготовкою до вільного вираження студентами своїх думок та почуттів. При переказі тексту студенти не тільки користуються мовними засобами, які в ньому присутні, але й згадують інші, засвоєні ними раніше.

З психологічної точки зору переказ включає чотири основні стадії:

1) сприйняття тексту;
2) утримання його в пам'яті;
3) змістовно-мовну його перебудову з метою наступного переказу;
4) сам переказ.

Розглянемо методичний смисл кожної стадії. Викладач повинен потурбуватись про абсолютно точне розуміння студентами тексту, який їм

запропонований. Текст повинен бути порівняно невеликого розміру, з чітким змістом, бути інформативним, здатним зацікавити студентів.

У процесі підготовки студентів до переказу тексту викладач використовує такі прийоми як постановка питань, переклад найскладніших місць, опрацювання нових та вузлових за значенням лексичних одиниць, які можуть бути заздалегідь записані на дошці або подані в таблиці.

Пред'явленню тексту повинна слідувати установка на його запам'ятовування з метою подальшого переказу. Психологічними дослідженнями встановлено, що постановка завдання запам'ятати сприйнятий матеріал є важливим фактором запам'ятовування [3,с.66]. Дуже корисний, особливо на ранніх етапах навчання резюмований переказ тексту самим викладачем, в процесі якого він допомагає студентам звернути увагу на ключові моменти тексту.

Повний переказ базується на гарному запам'ятовуванні тексту. Плюсом такого переказу є те, що студенти повторюють вивчений матеріал, запам'ятовують поєднання вивчених ними слів з іншими словами, засвоюють деякі нові лексичні одиниці. Він збагачує знання студентів, але як вправи в самостійному переказі думок значення її порівняно невелике. Для цілей повного переказу потрібно обирати тексти невеликі за об'ємом.

Переказ основного змісту тексту значно наближене до вільного відтворення, так як пропонує значну творчу обробку те лише форми, але й змісту певного тексту. Робота над цим видом репродукції може плануватись лише на базі великого тексту (об'ємом 3 – 6 сторінки). Тому роботу з таким текстом можна розглядати як самостійну форму (читання), а переказ в цьому випадку є супутньою вправою[5, 6].

Викладач в процесі підготовки до усного переказу може ставити перед студентами різні завдання, наприклад: переказ тексту п'ятьма реченнями, передача змісту тексту дуже стисло, передача цього тексту так, ніби студент, що його переказує є учасником змальованих подій, розповідь про відношення героя до певної події, переказ біографії героя, переказ епізоду, переказ тексту від імені героя.

Отже, змальований підхід дає можливість інтенсифікувати процес навчання при роботі над розвитком мовленнєвих вмінь та навичок для професійної діяльності студентів за кордоном. Вже на першому етапі студент відчуває задоволення від того, що він здатний передавати та сприймати засобами іноземної мови певну інформацію зі свого фаху.

На різних етапах навчання слід вживати різні підходи до вирішення поставлених комунікативних завдань. Так, для ефективного навчання монологічному та діалогічному мовленню іноземною мовою, особливо на поглибленому етапі, пропонуються варіанти типових ситуацій спілкування, які виникають у процесі трудової діяльності: від знайомства з новими співробітниками на початку роботи за кордоном до обговорення як загальних, так і виробничих проблем.

Таким чином, реалізації комунікативних цілей під час роботи над англомовним текстом з фаху сприяють:

1). обміркований відбір мовного матеріалу (на початковому етапі доцільно використовувати тексти загальнотехнічного та загальнонаукового характеру з переходом до текстів з фаху на поглибленому етапі навчання).

2). відбір навчальних завдань до текстів, комунікативних завдань, які наштовхують студентів на висловлювання своїх думок стосовно прочитаного для організації спілкування на їх основі.

Список літератури

1. Кусько К. Я. Лінгводидактика та лексикографія іноземномовного наукового тексту. // Іноземна філологія. – 1994. – № 107. – С. 191 – 197.
2. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам. – М.: Русский Язык, 1997. – С. 45 – 47.
3. Педагогика / Под. ред. Бабанского Ю. К. – М., 1983. – С. 129.
4. Сержан Л. С. Становление речевой деятельности в интенсивном и традиционном обучении иностранным языкам // Активизация учебной деятельности: Сб. статей / Под ред.. Г. А. Китайгородской. – М., 1982. – Вып. 2. – С. 22.
5. Тарнопольський О. Б. Експертно-інтерактивне навчання іноземної мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ: сутність підходу / О. Б. Тарнопольський // ХНУ – Вип. 17. – Серія: Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – Харків, 2010. – С. 125 – 132.
6. Brieger. N. The York Associates Teaching Business English Handbook, York Associates Publications, York, England, 1997. – 237 p.

References

1. Cusco K. J. Lingvistyka ta lexykographia inozemnomovnogo naukovogo tekstu. // Inozemna Filologia. – 1994. – № 107. – S. 191 – 197.
2. Passov E. I Osnovy metodiki obuchenia inostrannym yazykam. – M.: Russkii Yazyk, 1997. – S. 45 – 47.
3. Pedagogika / Pod. red. Babans'kogo U. K – M., 1983. – S. 129.
4. Sergan L. S. Stanovlenie rechevoi deyatel'nosti v intensivnom i tradicionnom obuchenii inostrannym yazykam. // Aktivizacia uchebnoi deyatel'nosti: Sb. statei / Pod red. . G. A. Kytaigorodskoi. – M., 1982. – Vyp. 2 – S. 22.
5. Tarnopol'skii O. B. Expertno-interactyvne navchannia inozemnoi movy dlia special'nyh cilei v nemovnomu VNZ: sutnist' pidhodu / O. B Tarnopol'skii // HNU – Vyp. 17. – Seria: Vykladannia mov u vyschyh navchal'nyh zakladah osvity na suchasnomu etapi – Kharkiv, 2010. – S. 125 – 132.
6. Brieger. N. The York Associates Teaching Business English Handbook, York Associates Publications, York, England, 1997. – 237 s.

В статье рассматриваются основные виды коммуникативных упражнений в общей системе упражнений для развития устной речи. Основной акцент поставлен на задания при работе с англоязычным текстом по специальности. Изложенные материалы дают возможность ознакомиться с разными видами упражнений, которые способствуют реализации коммуникативных целей во время работы с текстом по специальности. Статья есть добавочным материалом к основным методикам преподавания.

Ключевые слова: *продуктивное обучение, коммуникативная компетенція, интерактивные упражнения, групповая работа, англоязычный текст, профессиональная лексика, ранжевание текстов*

Subject under consideration in this article is the main types of communicative exercises in general training system for spoken language development. Basic accent has been emphasized into exercises during English-speaking text assignments on specialty. Materials give possibilities to get acquainted with various types of exercises that assist realization of communicative objectives during text on specialty. Article is a supplementary method to main ways of teaching procedure. Feasibility selection and use of authentic English texts in teaching of students of non-language universities are driven by the following factors:

Authentic English text is valuable information and supplementing material, that adds to obtained students' knowledge during study of special disciplines;

Texts in specialty are examples of scientific prose, a model of key theoretical concepts that can serve as an example of creating own secondary text in writing essays and other creative tasks;

Authentic texts are a source of students' special vocabulary enrichment, an example of the use terminological vocabulary in the context that helps to concretize the words' meaning;

The texts are the stimulus for intellectual and speech activity of students during interactive communication through reading.

The source of vocabulary replenishment by students of non-linguistic specialties are also authentic English materials in the form of business letters, contracts, declarations, protocols, business meetings, price lists, summaries and reports on the implementation of projects. Various authentic materials are taken from real life and are not created specifically to foreign language teaching. It is necessary to recall the definition of criteria for professional texts selecting. They are the following: situational, this is the connection with certain typical situations of communication; illustrative – the ability of text to illustrate the situation; cognitive value that is important both in informative and socio-cultural terms; availability, that is the simplicity that allows the students to understand the professionally oriented text; methodological value; linguistic value, that is the compliance of the text extract with such features as communicative, semantic, content and structural coherence and completeness.

Keywords: *productive studying, communicative competence, interactive assignments, group work, English text, professional vocabulary, text ranking*

УДК 378.14:811.111

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

РОЗГОН І.Ю., старший викладач кафедри англійської філології Національного університету біоресурсів і природокористування України

МАНЕЛЮК А. В., асистент кафедри англійської філології Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

У статті розглянуто комплекс методів і прийомів, що застосовуються викладачем під час навчання. Охарактеризовано найбільш ефективні методи в глобальному контексті та залежності від соціального замовлення суспільства.

© І. Ю. Розгон, А. В. Манелюк, 2015